

เจาะลึกเบื้องหลังเหตุการณ์คว่ำบาตรกาตาร์: ใครได้ประโยชน์

ชูชาติ พุฒเพ็ง*

บทนำ

เช้าตรู่ของวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๐ ชาวกาตาร์ทั้งประเทศต้องตื่นขึ้นมาสภาพวิตกกังวลอย่างหนัก เมื่อสื่อทุกแขนงทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลกต่างประโคมข่าวกรณี ที่ ๓ ประเทศภาคีสมาชิกคณะมนตรีความร่วมมืออ่าวอาหรับ (Gulf Cooperation Council: GCC)* นำโดยซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และราชอาณาจักรบาห์เรน ประกาศการตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับกาตาร์ที่อยู่ในกลุ่มความร่วมมือเดียวกัน และวิกฤตครั้งนี้นับเป็นการดำเนินการแบบเร่งด่วน โดยประเทศคว่ำบาตรได้ออกมาตรการรุนแรงถึงขนาดปิดอู่ข้าวอู่น้ำ ตัดเส้นทางเสบียงของกาตาร์แบบไม่เคยปรากฏมาก่อน มีการปิดพรมแดนและเส้นทางเชื่อมต่อทุกด้านกับกาตาร์ทั้งทางบก ทะเล และอากาศ ตลอดจนประกาศให้พลเมือง

* นักวิเคราะห์สันพันธ์ชำนาญการพิเศษ สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

๑ สมาชิกคณะมนตรีความร่วมมืออ่าวอาหรับ (Gulf Cooperation Council: GCC) ๖ ประเทศ ประกอบด้วย ราชอาณาจักรบาห์เรน รัฐคูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย รัฐกาตาร์ รัฐสุลต่านโอมาน

ของตนเดินทางออกจากกาตาร์ทันที และในทางกลับกันได้ผลักดันพลเมืองกาตาร์ที่พำนักอยู่ในซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และราชอาณาจักรบาห์เรน ต้องเดินทางออกนอกประเทศเช่นกัน

หลังการประกาศตัดสัมพันธ์ผ่านไปเพียงช่วงเวลาไม่ถึง ๒๔ ชั่วโมง ปรากฏว่ามีอีกหลายประเทศออกประกาศตัดสัมพันธ์กับกาตาร์เพิ่มอีก ประกอบด้วยสาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ สาธารณรัฐมัลดีฟส์ รัฐบาลคอโมโรส รัฐบาลลิเบีย และรัฐบาลเยเมน^๒ ถัดมาอีกหนึ่งวัน รัฐบาลจอร์แดนประกาศลดระดับความสัมพันธ์กับกาตาร์และยกเลิกใบอนุญาตประกอบการของสถานีโทรทัศน์อัลญะซีเราะห์ที่ตั้งอยู่ ณ กรุงอัมมาน ประเทศจอร์แดนทันที และผ่านไปไม่กี่ชั่วโมงวันเดียวกันรัฐบาลมอริเตเนียได้ประกาศตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับกาตาร์ด้วยเช่นกัน

ถือได้ว่าเหตุการณ์วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๐ เป็นจุดเริ่มต้นวิกฤติกาตาร์อย่างสมบูรณ์ เพราะสื่อประเทศที่ถือว่าบาตรต่างประโคนข่าวโจมตีกาตาร์ว่าให้การสนับสนุนการเงินกับขบวนการก่อการร้ายอย่างต่อเนื่องและยาวนาน กระแสข่าวโหมสะพัดจนสามารถสร้างแรงกระเพื่อมให้สถานการณ์รุนแรงและเลวร้ายอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน แม้กาตาร์จะออกมาปฏิเสธเรื่องดังกล่าว และอ้างว่ามีการโจรกรรมข้อมูลจากสำนักข่าวหลักของกาตาร์ อีกทั้งมีกลุ่มหรือขบวนการสลัดไซเบอร์คุกคามบัญชีสื่อสังคมออนไลน์ของบุคคลสำคัญและเจ้าหน้าที่ระดับสูง และยืนยันว่าข้อมูลที่กล่าวอ้างเป็นเพียงการใส่ร้าย ขาดการตรวจสอบที่มาหรือหลักฐานเชื่อมโยงกับกาตาร์ พร้อมชี้แจงว่าขบวนการโจรกรรมข้อมูลเหล่านั้นได้เปิดเผยหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับปฏิบัติการลดทอนความน่าเชื่อถือของกาตาร์ และเป็นการจัดฉากของกลุ่มผู้ไม่หวังดีภายใต้การกำกับของนายยูซุฟ อุดัยบะห์ เอกอัครราชทูตสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ประจำสหรัฐฯ ผู้ถือกุญแจดอกสำคัญในเรื่องนี้ เนื่องจากกาตาร์ได้ข้อมูลว่ามีการปล่อยข่าวเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือกาตาร์อย่างเป็นระบบ ก่อนที่จะมีการออกมติดิว่าบาตร ซึ่งข่าวที่ปล่อยออกมาพบว่าขบวนการจ้องทำลายภาพลักษณ์กาตาร์ได้ทำการติดต่อสื่อสารกับเอกอัครราชทูตสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ประจำสหรัฐอเมริกา พร้อมด้วยบรรดาบุคคลสำคัญและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐฯ ทั้งอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนกลุ่มนักวิชาการและนักวิจัยประจำสถาบันวิจัยและวิชาการในสหรัฐฯ ร่วมกันสมคบคิดแผนการเพื่อโจมตีกาตาร์อย่างเป็นระบบ

^๒ ได้รับการรับรองให้จัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นในซาอุดีอาระเบีย หลังกลุ่มกบฏฮูษีย์ก่อการรัฐประหารในประเทศจนเกิดสงครามกลางเมืองยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบัน

ปรากฏการณ์รอบนี้กลายเป็นประเด็นที่ทั่วโลกต่างให้ความสนใจจนนำมาสู่ประเด็นคำถามมากมาย พุ่งเป้ามาที่ความสัมพันธ์ของภาคีประเทศสมาชิกในคณะมนตรีความร่วมมืออ่าวอาหรับ (Gulf Cooperation Council: GCC) ที่จะดำเนินไปในทิศทางใด และการมาเยือนของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ในคราวการประชุมสุดยอดโลกอิสลาม-สหรัฐฯ ซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงริยาด เมืองหลวงของซาอุดีอาระเบีย มีความเชื่อมโยงต่อเรื่องนี้หรือไม่ และปัจจัยใดเป็นตัวแปรนำทำให้สถานการณ์เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแบบไม่ทันตั้งตัวและไม่เคยปรากฏมาก่อน อะไรคือสาเหตุความจำเป็นที่ประเทศผู้คว่ำบาตรต้องดำเนินการเช่นนี้กับกาตาร์ และเรื่องนี้มี การวางแผนมาก่อนล่วงหน้าหรือไม่ วิฤตติครั้งนี้จำกัดขอบเขตอยู่ในภูมิภาคอ่าวอาหรับหรือ จะลุกลามบานปลายขยายตัวข้ามไปสู่ภูมิภาคอื่นหรือไม่อย่างไร ดังนั้น เพื่อให้เกิดการรับรู้ รายละเอียดและข้อมูลอย่างครบถ้วน จึงควรเริ่มต้นด้วยเส้นทางสู่การคว่ำบาตรเพื่อปูทางสู่ รายละเอียดทั้งหมดต่อไป

เส้นทางสู่การคว่ำบาตร

การออกมาตรการการคว่ำบาตรกาตาร์มีการวางรูปแบบออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่

ระยะที่ ๑ โจรกรรมข้อมูล

ขบวนการโจรกรรมทางโลกไซเบอร์มีการดำเนินการเป็นระยะ เพื่อเจาะข้อมูลและโจรกรรมข้อมูลของสำนักข่าวของกาตาร์^๓ รวมทั้งเจาะข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์ผ่านชื่อบัญชีของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของกาตาร์ และสกัดเฉพาะประเด็นละเอียดอ่อนให้เชื่อมโยงกับมุมมองของเขตตะมีม บินฮามัด อาลซานีย์ เจ้าผู้ครองรัฐกาตาร์ และนโยบายต่างประเทศของกาตาร์ในระดับภูมิภาค^๔ เพื่อนำมาประมวลผลจนตกผลึกและส่งให้กับสำนักข่าวอารอบียะห์ของซาอุดีอาระเบีย และสำนักข่าวสกายนิวส์ของสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และสื่อ

^๓ Qatar News Agency (QNA)

^๔ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐ สื่อกระแสหลักของซาอุดีอาระเบียและสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ต่างตีแผ่ถ้อยแถลงของเขต ตะมีม บินฮามัด อาลซานีย์ เจ้าผู้ครองรัฐกาตาร์ ในพิธีมอบวุฒิบัตรผู้สำเร็จการศึกษาวิชาการรุ่นที่ ๒ โดยกาตาร์ได้แย้งว่าเป็นการปั้นข่าวขึ้นมาเพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุนมาตรการคว่ำบาตร

กระแสหลักอื่น ๆ ในประเทศ ระดมข้อกล่าวหาการกีดกันให้การสนับสนุนทางการเงินกับกลุ่มก่อการร้าย

ระยะที่ ๒ ใส่สีตีไข่

ดูเหมือนตัวแปรนำและมูลเหตุสำคัญที่ประเทศผู้คว่ำบาตรใช้เพื่อเชื่อมโยงกับการออกมติคว่ำบาตรกาตาร์ เริ่มจากการปั่นแต่งและประโคมข่าวเพื่อปูทางสู่การตัดสัมพันธ์ โดยเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงเย็นของวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๐ มีการเสนอข่าวที่มีเนื้อหาโจมตีกาตาร์ว่ามีนโยบายสนับสนุนความร่วมมือกับอิหร่าน ขบวนการฮิสบูลเลาะห์ (Hezbollah) ในเลบานอน ตลอดจนกลุ่มฮามาส (Hamas) ในปาเลสไตน์ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงสถานะความสัมพันธ์ของกาตาร์กับสหรัฐฯ ที่เริ่มถดถอยลงในห้วงการเข้าสู่ตำแหน่งและการบริหารประเทศสหรัฐฯ ของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์

ระยะที่ ๓ ออกประกาศตัดความสัมพันธ์

สื่อกระแสหลักของซาอุดีอาระเบีย และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ต่างชิงโอกาสพาดหัวข่าวโจมตีกาตาร์อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๐ ซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และราชอาณาจักรบาห์เรน พร้อมชาติพันธมิตรของโลกอาหรับอย่างอียิปต์ ได้ออกถ้อยแถลงและถือเป็นมิตรร่วมกันเพื่อคว่ำบาตรกาตาร์อย่างเป็นทางการ พร้อมออกมาตรึงการเร่งด่วนปิดพรมแดนประเทศที่เชื่อมต่อกับกาตาร์ทั้งทางบก ทะเล และอากาศ

การคว่ำบาตรกาตาร์รอบนี้ถือเป็นวิกฤติรอบใหม่ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอ่าวอาหรับ หลังจากเคยเกิดความขัดแย้งในลักษณะที่คล้ายกันนี้เมื่อปี ๒๕๕๗ และด้วยวิกฤติรอบนี้มีความรุนแรงจนเกิดสมมุติฐานสำคัญที่นักวิเคราะห์หลายสำนักให้น้ำหนักในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑. กาตาร์มีนโยบายต่างประเทศแบบอิสระและเป็นเอกเทศจนถูกมองว่าแตกแถว
๒. กาตาร์มีสื่อที่ทรงอิทธิพลและนำเสนอข่าวที่หลายประเทศมองว่าแทรกแซงกิจการภายใน
๓. กาตาร์เปิดหน้าแข่งขันกับซาอุดีอาระเบียเพื่อแย่งชิงความได้เปรียบด้านเศรษฐกิจและการเมืองในระดับภูมิภาค

ทำไมต้องกาตาร์

ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจถึงเหตุการณ์ก่อนหน้านี้เกี่ยวกับวิกฤตความขัดแย้งรอบแรกในภูมิภาคอ่าวอาหรับเมื่อปี ๒๕๕๗ ระหว่างกาตาร์กับสามประเทศสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงอ่าวอาหรับนำโดยซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และราชอาณาจักรบาห์เรน ส่งผลให้ทั้งสามประเทศประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับกาตาร์ และเรียกทูตของตนกลับประเทศทันที โดยในวิกฤตครั้งนั้นเกิดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม ๒๕๕๗ จากกรณีที่ประเทศเหล่านั้นไม่พอใจที่กาตาร์มีนโยบายและจุดยืนชัดเจนเกี่ยวกับการสนับสนุนการปฏิวัติภาคประชาชนในโลกอาหรับซึ่งเริ่มต้นจากประเทศหนึ่งสู่อีกประเทศหนึ่งเสมือนโดมิโน (Domino) ไล่เรียงกันไปนับจากตูนิเซีย ลิเบีย อียิปต์ ซีเรีย และเยเมน หรือรู้จักกันในชื่ออาหรับสปริง^๕ และอีกกรณี คือ กาตาร์แสดงบทบาทนำในการคัดค้านต่อต้านการก่อรัฐประหารในอียิปต์ ที่นำโดยกองทัพ เพื่อโค่นล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งภายใต้การนำของ ดร. มุฮัมมัด มุรซี^๖ ผู้ก่อตั้งพรรคเสรีภาพและความยุติธรรม (Freedom and Justice Party) โดยสามารถนำพรรคของตนคว้าชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปของอียิปต์ได้สำเร็จในปี ๒๕๕๖ และเข้าสู่อำนาจอย่างถูกต้องในตำแหน่งประธานาธิบดีอียิปต์คนใหม่ ซึ่งวิธีการที่กาตาร์ใช้สนับสนุนกระแสปฏิวัติภาคประชาชน คือ การเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนจากทุกภาคส่วนในภูมิภาคที่มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งนักวิชาการ นักกิจกรรม นิสิต นักศึกษา ตลอดจนนักสื่อสารมวลชน โดยนำเสนอผ่านช่องทางโทรทัศน์อัลญะซีเราะห์^๗ ในรูปแบบการวิเคราะห์ วิจารณ์ประเด็นต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

^๕ อาหรับสปริง หมายถึง กระแสการปฏิวัติภาคประชาชนในโลกอาหรับซึ่งเกิดขึ้นกลางปี ๒๕๕๔ เริ่มจากตูนิเซีย ลิเบีย อียิปต์ ไปจนถึงซีเรียที่ส่อเค้าลุกลามบานปลายกลายเป็นสงครามกลางเมืองกินระยะเวลากว่า ๕ ปี

^๖ ดร. มุฮัมมัด มุรซี หัวหน้าพรรคเสรีภาพและความยุติธรรม (Freedom and Justice Party) เป็นพรรคการเมืองภายใต้กลุ่ม/ขบวนการภราดรภาพมุสลิม (Muslims Brotherhood) โดยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๕๕ และดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอียิปต์หลังเหตุการณ์ปฏิวัติภาคประชาชนกดดันการบริหารประเทศของอดีตประธานาธิบดีฮุสเซน มุบารัค จนประกาศยุบสภาและยอมลาออกจากตำแหน่ง

^๗ สำนักข่าวอัลญะซีเราะห์ตั้งขึ้นในปี ๒๕๓๘ ตามนโยบายเชิงรุกของกาตาร์มีเป้าหมายเพื่อตีแผ่ข้อมูลในภูมิภาคแบบครอบคลุมทุกมิติทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้วิกฤติความสัมพันธ์ระหว่างกาตาร์กับทั้งสามประเทศอยู่ในระดับที่ตกต่ำอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยการทุ่มเทความพยายามของคูเวตที่เสนอเป็นตัวกลางเจรจา และสร้างบรรยากาศให้ทุกประเทศมีท่าทีผ่อนคลายเป็นลำดับ จนกระทั่งปัญหาดังกล่าวค่อย ๆ ยุติลงในช่วงเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน ซึ่งการคลี่คลายปัญหาวิกฤติรอบนี้นับเป็นความสำเร็จของคูเวตที่มุ่งเจรจาปรับความสัมพันธ์ระหว่างกาตาร์กับซาอุดีอาระเบียเป็นลำดับแรกจนบรรลุเป้าหมาย ทำให้สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์และราชอาณาจักรบาห์เรนยอมเปลี่ยนท่าทีต่อมาในภายหลัง กระทั่งสถานการณ์ความสัมพันธ์กลับสู่ภาวะปกติและมีการส่งทูตของแต่ละประเทศกลับมาประจำ ณ กรุงโดฮา ตามเดิม

หากเปรียบเทียบวิกฤติรอบแรกกับวิกฤติครั้งนี้มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในหลายมิติ ทั้งตัวแสดงที่เป็นผู้เล่นหลักและเงื่อนไขความขัดแย้งต่าง ๆ ที่หลายฝ่ายวิเคราะห์ว่า วิกฤติครั้งนี้มีความซับซ้อนกว่าที่คาดการณ์ไว้ ดังมีการตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

กาตาร์-อิหร่าน ความสัมพันธ์เกินงามหรือไม่

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างซาอุดีอาระเบียกับกาตาร์อาจมองภาพไม่ออกว่าเหตุใดซาอุดีอาระเบียออกโรงเป็นตัวแสดงหลัก ทั้งที่ความสัมพันธ์ระหว่างซาอุดีอาระเบียกับกาตาร์อยู่ในระดับปกติมาอย่างต่อเนื่อง แม้มีบางช่วงเวลาระดับความสัมพันธ์จะปรับไปมาแบบขึ้น ๆ ลง ๆ แต่ถือว่ายังคงอยู่ในระดับปานกลางไม่ถึงขั้นถดถอยตกต่ำจนถึงระดับการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตแต่ประการใด ซึ่งหากพิจารณาวิกฤติรอบนี้ ประเทศคว่ำบาตรมองประเด็นเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกาตาร์กับอิหร่านเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่ง จนพัฒนาไปสู่การคว่ำบาตรครั้งนี้ แม้กาตาร์จะได้แย้งว่าเป็นความสัมพันธ์ในระดับปกติเหมือนกับที่เคยดำรงมานานนับแต่อดีต ซึ่งผิดกับข้อเท็จจริงที่พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์^๙ คูเวต^{๑๐} โอมาน^{๑๑} กับอิหร่าน จะมีความชัดเจนและอยู่ในระดับที่เหนือกว่า

^๙ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับอิหร่านมูลค่าสูงถึง ๖ พันล้านเหรียญสหรัฐต่อปี

^{๑๐} เจ้าผู้ครองรัฐคูเวตให้การต้อนรับการเยือนอย่างเป็นทางการของประธานาธิบดีอาซัน รูฮานีย์ หลังได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอิหร่านสมัยที่ ๒

^{๑๑} รัฐสุลต่านโอมานเป็นประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามแนวคิดชีอะห์ซึ่งมีวิถีสอดคล้องกับอิหร่าน

ความสัมพันธ์ระหว่างกาตาร์-อิหร่านเสียอีก คำถามจึงเกิดขึ้นว่าเหตุใดต้องมาลงโทษกาตาร์ประเทศเดียวซึ่งเป็นการแสดงออกที่ไม่เป็นธรรม

นอกจากนั้น เมื่อมองจุดยืนของกาตาร์และซาอุดีอาระเบีย^{๑๑} ในประเด็นป้องกันการแทรกแซงกิจการภายในภูมิภาคของอิหร่านพบว่า ทั้งสองประเทศมีความสอดคล้องกันใน ๒ ประเด็น ได้แก่ ๑) การสนับสนุนภาคประชาชนในซีเรียต่อต้านอำนาจรัฐบาลบาชาร์ อัลอัสซาด และ ๒) พยายามลดทอนการขยายอิทธิพลของอิหร่านที่แทรกแซงกิจการภายในภูมิภาค โดยเฉพาะการรุกคืบของกลุ่มกบฏชียห์ที่ก่อรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลในเยเมน โดยกาตาร์เข้าร่วมกับพันธมิตรอ่าวอาหรับภายใต้ภารกิจ “พายุแห่งความเด็ดเดี่ยว” ซึ่งเป็นปฏิบัติการโจมตีทางอากาศต่อพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่กลุ่มกบฏชียห์ยึดครองในเยเมน เพื่อขัดขวางการสนับสนุนและการขยายอิทธิพลของอิหร่านทุกมิติ ทั้งการเมืองและการทหาร และมีภารกิจสำคัญเพื่อปกป้องพรมแดนทางตอนใต้ของซาอุดีอาระเบียจากการคุกคามของกบฏชียห์ ซึ่งรับรู้กันทั่วไปว่าอิหร่านอยู่เบื้องหลังคอยให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ทั้งยุทธศาสตร์ทางทหาร และสนับสนุนด้านอาวุธยุทโธปกรณ์

อย่างไรก็ตาม หากจะมีการตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าวิกฤติรอบนี้มีประเด็นใหม่ ๆ หรือไม่ รวมถึงมูลเหตุและปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีผลกระทบจนทำให้ซาอุดีอาระเบียภายใต้การบริหารประเทศของกษัตริย์ซัลมาน บินอับดุลอาซิส^{๑๒} ต้องแสดงความเป็นปรีกษัชัดเจนต่อกาตาร์และเป็นตัวแสดงนำในการออกมาตรึงการคว่ำบาตรกาตาร์อย่างริบเร่งชนิดที่กาตาร์ไม่ทันตั้งตัว ทั้งยังมีความรุนแรงถึงขนาดทำให้ชาวกาตาร์ทั้งประเทศรู้สึกประหลาดใจ และไม่เข้าใจต่อผลลัพธ์ที่กำลังเผชิญอยู่ได้ เพราะหลังจากย้อนกลับไปมองวิกฤติรอบแรกที่ผ่านคลายลงดูเหมือนว่าซาอุดีอาระเบียจะพอใจกับท่าทีของกาตาร์ที่ปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของรัฐบาลซาอุดีอาระเบียที่มุ่งหวังให้กาตาร์ปรับเปลี่ยนท่าทีในประเด็นต่าง ๆ อาทิ ลดการนำเสนอ

^{๑๑} ซาอุดีอาระเบียประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับอิหร่านเมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๕๑ เหตุจากมีผู้ชุมนุมชาวอิหร่านรวมตัวกันบุกทำลายและเผาสถานเอกอัครราชทูตซาอุดีอาระเบียในกรุงเตหะรานและสถานกงสุลในเมืองมัสฮัด และบังคับให้นักการทูตออกนอกประเทศภายใน ๔๘ ชั่วโมง เนื่องจากไม่พอใจรัฐบาลซาอุดีอาระเบียโดยกระทรวงมหาดไทยออกประกาศเป็นคำสั่งให้ประหารชีวิตผู้ต้องหাজำนวน ๔๗ คน ในข้อหากระทำการอันเป็นการยุยง ปลุกปั่นให้ใช้ความรุนแรงและมีแนวคิดสุดโต่ง โดยในจำนวนนี้มีชื่อนักการศาสนาสำนักคิดชีอะห์ที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้นำแนวคิดชีอะห์ในซาอุดีอาระเบีย

^{๑๒} กษัตริย์ซัลมาน บินอับดุลอาซิส ได้รับการสถาปนาให้เป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ ขึ้นครองราชย์ในวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๐ แทนกษัตริย์อับดุลเลาะห์ บินอับดุลอาซิส ซึ่งเสด็จสวรรคต

ข่าวแบบเกาะติดสถานการณ์หลังเหตุการณ์รัฐประหารในอียิปต์ และห้ามแกนนำหรือกลุ่มภราดรภาพมุสลิม (Muslims Brotherhood) ลี้ภัยและพำนักในกาตาร์ เมื่อการปรับเปลี่ยนท่าทีของกาตาร์ครั้งนั้นทำให้สถานการณ์ผ่อนคลายลง ด้วยเหตุนี้ความสงสัยและข้อสังเกตทั้งหมดจึงมุ่งไปที่คู่ขัดแย้งที่แท้จริง คือ กาตาร์-สหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์ โดยเรื่องนี้กาตาร์มองว่าอาจเป็นตัวแปรสำคัญ และเป็นรากเหง้าแห่งปัญหาจนนำไปสู่มาตรการคว่ำบาตรในที่สุด แต่กาตาร์ยังคงสงวนความเห็นในประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ว่าเหตุปัจจัยหรือแรงจูงใจใดที่ซาอุดีอาระเบียเข้าร่วมกับการคว่ำบาตรในครั้งนี้

กาตาร์-สหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์คู่ขัดแย้งตัวจริง

เมื่อเวลาผ่านไปนับจากวิกฤติรอบแรกในปี ๒๕๕๗ จนถึง ๒๕๖๐ ดูเหมือนว่าการดำเนินการของกาตาร์ต่อข้อเรียกร้องที่เกิดขึ้นยังไม่ผ่านเกณฑ์ที่ทำให้ซาอุดีอาระเบียและสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์พอใจเท่าที่ควร เพราะหากถามว่าทั้งสองประเทศต้องการอะไรจากกาตาร์มากกว่าที่เคยเรียกร้องมาก่อนหน้านี้หรือไม่ หรือกาตาร์ไม่ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องอย่างเป็นรูปธรรมหรือไม่ หากวิเคราะห์ถึงบรรยากาศในภูมิภาคและสถานการณ์ที่กลับมาตึงเครียดอีกครั้ง แสดงให้เห็นว่ามีความพยายามบางอย่างที่ตั้งใจให้วิกฤติรอบใหม่กระพือขึ้นอีกครั้ง ดังนั้น หากประเมินชนวนความขัดแย้งรอบใหม่ย่อมเห็นเปลวควันโขมงออกมาและอาจประเมินได้ว่าต้นเหตุของปัญหาน่าจะมาจากความขัดแย้งระหว่างกาตาร์กับสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง^{๑๓} และดำรงอยู่ในหลายมิติจนเชื้อปะทุขึ้นระหว่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เพราะความขัดแย้งระหว่างกาตาร์กับสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ โดยเฉพาะสถานะความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศที่ดำเนินอยู่ไม่ราบรื่นมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปรากฏการณ์อาหรับสปริงที่เริ่มจุดชนวนในปี ๒๕๕๔ ซึ่งทั้งสองประเทศมีท่าทีและจุดยืนด้านต่างประเทศขัดแย้งกันในหลายประเด็น ดังนี้

^{๑๓} โดยเฉพาะประเด็นความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาวิกฤติการเมืองลิเบียและเยเมน ซึ่งสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์มีบทบาทนำและทำที่ชัดเจนในเรื่องนี้ว่าต้องใช้แนวทางการแก้ปัญหาด้วยกำลังทหารเท่านั้น ในขณะที่กาตาร์มีความเห็นที่แตกต่างชัดเจนเช่นกันเพราะมองว่าเรื่องนี้ต้องใช้วิถีทางการเมืองและการเจรจาทางการทูตเท่านั้น ความขัดแย้งนี้ก่อตัวขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ซึ่งเป็นประเทศเล็กต้องหันมาพึ่งพาพันธมิตรและความมีอิทธิพลของซาอุดีอาระเบียในฐานะประเทศใหญ่ที่มีบทบาทนำในภูมิภาคโดยการประสานประโยชน์ร่วมกันเพื่อรับหน้าที่ขับเคลื่อนการออกมาตรการคว่ำบาตรกาตาร์แบบเร่งด่วน

ประเด็น	กาตาร์	สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์
การขยายอิทธิพลแนวคิดกระแส การเมืองอิสลามในภูมิภาค	การเมืองอิสลามมีได้แต่อยู่ บนพื้นฐานของกระบวนการ ประชาธิปไตย	แยกศาสนาออกจากการปกครอง
การตั้งฐานทัพของกองทัพต่างชาติ	ฐานทัพสหรัฐฯ / ฐานทัพตุรกี	ฐานทัพสหรัฐฯ
รัฐประหารในอียิปต์	คัดค้านการก่อรัฐประหารและ จัดผังรายการเน้นหนักไปในเรื่อง การนำเสนอมุมมองคัดค้านและ วิจารณ์บทบาทของทหาร รวมทั้ง การรายงานข่าวแบบเกาะติด สถานการณ์	สงวนท่าที
สถานการณ์ในลิเบียหลังยุค กอดดาฟี	ไม่เห็นด้วยกับการแก้ปัญหา ทางทหารและการมีบทบาทนำ ของกองทัพ	เห็นด้วยกับการแก้ปัญหาทางการทหาร โดยการนำของนายทหารเกษียณอย่าง จอมพล คอลีเฟห์ ฮาฟเตอร์
วิกฤตสงครามกลางเมืองในเยเมน	ผลักดันแนวคิดเพื่อให้มีการแบ่ง ประเทศเยเมนออกเป็นเหนือ-ใต้	ไม่เห็นด้วยกับการจัดระเบียบใด ๆ ใน เยเมน

จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า กาตาร์มีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระแยกจากประเทศในภูมิภาคอ่าวอาหรับ โดยเฉพาะประเทศที่มีอิทธิพลสูงสุดในภูมิภาคอย่าง ซาอุดีอาระเบีย^{๙๔} และสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทวนกระแสจนมีผลต่อการดำเนินการต่าง ๆ ของกลุ่มอ่าวอาหรับทั้งในภูมิภาคและระหว่างประเทศ ดังนั้น เพื่อให้กาตาร์ยอมสยบจึงจำเป็นต้องมีมาตรการเร่งด่วนดำเนินการกับกาตาร์ เพื่อให้ดุลอำนาจกลับมาสู่จุดเดิม ซึ่งผู้กำหนดกฎมีเป้าหมายสำคัญ คือ การจัดระเบียบใหม่ในภูมิภาคอ่าวอาหรับ และตะวันออกกลางโดยรวม โดยเฉพาะทิศทางและสถานะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของ

^{๙๔} เหตุผลสำคัญที่กาตาร์แสดงบทบาทนำในภูมิภาคและมีแนวนโยบายต่างประเทศแบบเอกเทศและเป็นอิสระจากภาคีสมาชิกคณะมนตรีความร่วมมืออ่าวอาหรับอย่างชัดเจน เนื่องจากกาตาร์ไม่พึ่งพารายได้จากน้ำมันเป็นหลัก ด้วยเหตุที่กาตาร์มีแหล่งก๊าซธรรมชาติที่สำรวจพบจำนวนมากทำให้เศรษฐกิจและความมั่งคั่งของกาตาร์ขยายตัวมากเป็น ๔ เท่า ของรายได้ที่ซาอุดีอาระเบียได้รับจากการส่งออกน้ำมัน นอกจากนี้ กาตาร์ยังมีการบริหารจัดการการสำรวจและขุดเจาะแหล่งก๊าซธรรมชาติที่ค้นพบในเขตแดนทางทะเลร่วมกับอิหร่านซึ่งอยู่ในฐานะปรปักษ์และคู่ขัดแย้งกับซาอุดีอาระเบียแบบเปิดเผย

ประเทศอ่าวอาหรับกับทั้งประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคอย่างอิหร่านและตุรกี นอกจากนี้ ผู้กำหนดกฎต้องการจัดระเบียบใหม่ในประเด็นสำคัญ ๆ อาทิ อิทธิพลแนวคิดกระแสการเมืองอิสลาม การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย ประเด็นความขัดแย้งระหว่างอิสราเอล-ปาเลสไตน์ในอนาคต ซึ่งในทางปฏิบัติการคว่ำบาตรการถ่วงรั้งไม่ใช่เรื่องง่าย หากไม่มีปัจจัยจากภายนอกสนับสนุน ด้วยเหตุนี้สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์จึงเล็งไปที่เป้าใหญ่หวังผลได้ว่าแนวทางที่ได้ผลที่สุดคือต้องมีปัจจัยสำคัญ ๒ ประการ ประกอบด้วย

๑. การต่อรองผลประโยชน์กับซาอุดีอาระเบียแบบทุกฝ่ายได้ประโยชน์
๒. ยุทธศาสตร์ความเป็นพันธมิตรทางการทหารกับสหรัฐฯ

สำหรับปัจจัยแรกเริ่มเห็นเค้าลางชัดเจนเมื่อเจ้าชายมุฮัมมัด บินซัลมาน^{๔๕} รองมกุฎราชกุมารของซาอุดีอาระเบียกับเจ้าชายมุฮัมมัด บินซายิด บุตรของประธานาธิบดีสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ได้ประสานความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เพื่อเจรจาต่อรองผลประโยชน์ของประเทศ ซึ่งมีโจทย์สำคัญคือ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์จะมีวิธีการใดให้สามารถพลิกโฉมซาอุดีอาระเบียและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาสหรัฐฯ ซึ่งเครื่องมือที่ทรงอำนาจก็คือการใช้เครือข่ายของสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ที่มีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐฯ เพื่อโน้มน้าวให้รัฐบาลภายใต้การบริหารของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ มองซาอุดีอาระเบียในมุมมองใหม่หลังจากที่ยุคของประธานาธิบดีบารัค โอบามา ไม่ให้ความสำคัญและลดบทบาทของซาอุดีอาระเบียในการจัดระเบียบกิจการในภูมิภาค อีกทั้งในช่วงนั้นมีการสนับสนุนให้เสนอญัตติเพื่อพิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างรัฐบัญญัติว่าด้วยความยุติธรรมต่อต้านผู้สนับสนุนการก่อการร้าย หรือเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในชื่อ (Justice Against Sponsors of Terrorism Act: JASTA) ซึ่งสภาครองเกรสของสหรัฐอเมริกานั้นขณะนั้น มีมติให้ความเห็นชอบผ่านร่างกฎหมายฉบับนี้แล้วเมื่อปลายเดือนกันยายน ๒๕๕๙ โดยประเด็นนี้อาจเป็นอีกตัวชี้วัดหนึ่งที่บ่งถึงสถานะความสัมพันธ์อันร้าวฉานระหว่างซาอุดีอาระเบียและสหรัฐอเมริกา

^{๔๕} เจ้าชายมุฮัมมัด บินซัลมาน (พระโอรสของกษัตริย์องค์ปัจจุบัน) ผู้มีบทบาทสำคัญในการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะประเด็นความมั่นคงในภูมิภาคในฐานะรองนายกรัฐมนตรีควบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พระองค์ได้รับคำสั่งแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งมกุฎราชกุมารในวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๐ พร้อมคำสั่งปลดเจ้าชายมุฮัมมัด บินนายิฟ (หลานของกษัตริย์องค์ปัจจุบัน) ออกจากตำแหน่งมกุฎราชกุมารควบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ในฐานะที่เคยเป็นพันธมิตรเหนียวแน่นมาอย่างยาวนาน^{๑๖} มีอันต้องสั่นคลอนลง และเกิดแรงกระทบกระเทือนต่อเนื่องอย่างมีนัยสำคัญ เพราะกฎหมายดังกล่าวจะเป็นความเสี่ยงต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของซาอุดีอาระเบียทั่วประเทศ โดยเฉพาะบทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ได้เปิดทางให้ญาติรวมถึงครอบครัวของผู้สูญเสียในเหตุการณ์ ๙๑๑ สามารถฟ้องร้องเรียกค่าชดเชยจากรัฐบาลซาอุดีอาระเบียได้ ด้วยการนำสำนวนการฟ้องส่งให้ศาลรัฐบาลกลาง (Federal Court) พิจารณาสำนวนการไต่สวนตามหลักของกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น หากรัฐบาลสหรัฐฯ ภายใต้การบริหารประเทศของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ หันมาทบทวนเรื่องนี้ ย่อมส่งผลเชิงบวกและเผยภาพลักษณ์ใหม่ของซาอุดีอาระเบียในสายตาของสหรัฐฯ โดยสถานการณ์จะเปลี่ยนเป็นคุณแก่รัฐบาลซาอุดีอาระเบียทันที และเมื่อถึงวันนั้นสหรัฐฯ สำหรับเอมิเรตส์จะกลายเป็นประเทศผู้มียูญูคุณกับซาอุดีอาระเบียอย่างปฏิเสธไม่ได้

ส่วนปัจจัยที่สองเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและถือเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ กล่าวคือ การที่ซาอุดีอาระเบียเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสุดยอดผู้นำโลกอิสลาม-สหรัฐฯ ณ กรุงริยาด ประเทศซาอุดีอาระเบีย ๒๕๖๐ (Riyadh Summit 2017)^{๑๗} ถือว่าบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากไฮไลท์สำคัญคือ การได้พบปะหารือกับประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ที่เดินทางเยือนภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นครั้งแรกหลังเข้ารับตำแหน่ง และการมาของประธานาธิบดีสหรัฐฯ คราวนี้เกิดจุดเปลี่ยนสำคัญที่หมายถึงการประกาศชัยชนะเชิงนโยบาย อันสะท้อนให้เห็นว่านโยบายของซาอุดีอาระเบียและสหรัฐฯ สำหรับเอมิเรตส์ยังคงเป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่นกับสหรัฐฯ ดังเช่นเดิม และยึดผลประโยชน์ร่วมกันแบบทุกฝ่ายได้ประโยชน์ (Win-Win Situation) ตามรายละเอียดต่อไปนี้

^{๑๖} ความสัมพันธ์ระหว่างซาอุดีอาระเบียและสหรัฐฯ เริ่มก่อตั้งขึ้นภายใต้ข้อตกลง Quincy Pact ซึ่งเป็นการหารือระหว่างเชคอับดุลอาซิส อาลซาอุด ผู้ก่อตั้งประเทศและประธานาธิบดีแฟรงกลิน โรสเวลต์ ในปี ๑๙๔๔ ขณะอยู่บนเรือรบไล่ตอร์นาโด USS Quincy (CA-71) ที่ล่องเหนือน่านน้ำในทะเลสาบของอียิปต์

^{๑๗} การประชุมครั้งประวัติศาสตร์นี้จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๐ – ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐ ณ กรุงริยาด ประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยมีประมุขและผู้นำประเทศต่าง ๆ ทั้งโลกอาหรับและโลกอิสลามเข้าร่วมทั้งสิ้น ๕๕ ประเทศ และแบ่งการประชุมออกเป็น ๓ การประชุมหลัก ๆ ได้แก่ ๑) การประชุมสหรัฐฯ -ซาอุดี ๒) การประชุมสหรัฐฯ - คณะมนตรีความร่วมมืออ่าวอาหรับ และ ๓) การประชุมสหรัฐฯ - โลกอิสลาม

สหรัฐฯ ได้ประโยชน์

- บรรลุข้อตกลงทางทหารและการซื้อ-ขายอาวุธกับซาอุดีอาระเบีย
- นโยบายสนับสนุนอิสราเอลและยกระดับการขายนิกมชาวยิว
- ปราศรัยย้ายสถานทูตสหรัฐฯ เพื่อมาตั้งในนครเยรูซาเล็มตามที่ได้ประกาศเป็นนโยบายช่วงหาเสียงเลือกตั้ง

ซาอุฯ ได้ประโยชน์

- ภาพลักษณ์ดีขึ้นในสายตาสหรัฐฯ
- สหรัฐฯ หันมาทบทวนกฎหมายที่มีผลกระทบโดยตรงกับซาอุดีอาระเบีย
- ได้รับการพิจารณาให้มียุทธภัณฑ์ในฐานะพันธมิตรของสหรัฐฯ เพื่อเป็นตัวนำในการจัดระเบียบความขัดแย้งในภูมิภาค

สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ได้ประโยชน์

- ลดทอนศักยภาพการแข่งขันและการพัฒนาประเทศของกาตาร์
- ลดทอนบทบาทนำและความน่าเชื่อถือของสื่อกระแสหลักในกาตาร์
- ลดทอนอิทธิพลของกลุ่มแนวคิดการเมืองกระแสอิสลาม

เมื่อการต่อรองระหว่างกันลงตัวทำให้สมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่าทำไมประเทศผู้นำในกลุ่มคณะมนตรีความมั่นคงอ่าวอาหรับอย่างซาอุดีอาระเบียถึงมีบทบาทและเป็นตัวแสดงนำ อาจเป็นเพราะเมื่อซาอุดีอาระเบียเป็นตัวแสดงหลักในการออกมาตรการต่าง ๆ ย่อมทำให้ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคที่มีจุดยืนและผลประโยชน์ร่วมกันกับซาอุดีอาระเบียต่างพลอยกระโดดลงเรือลำนี้ด้วยกันแบบเต็มใจ ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือประเทศอียิปต์^{๙๙} และลิเบีย แม้ว่าจะอยู่นอกกลุ่มอ่าวอาหรับ แต่เป็นประเทศชาติอาหรับที่ใหญ่และทรงอิทธิพลในแอฟริกา และด้วยปัญหาการเมืองอียิปต์หลังรัฐประหารไม่มีเสถียรภาพเท่าที่ควร เพราะมีบรรดาแกนนำกลุ่มอำนาจแนวคิดการเมืองกระแสอิสลามอย่างขบวนการภราดรภาพมุสลิม (Muslims Brotherhood) ยังคงมีอิทธิพลมาก และแม้ว่าแกนนำส่วนใหญ่จะถูกจับกุมและควบคุมโดย

^{๙๙} อียิปต์ริบคว้าโอกาสนี้และเข้าร่วมแถลงการณ์ระดับรัฐมนตรีต่างประเทศ เพื่อคว่ำบาตรกาตาร์ในคราวการประชุม ๔ ฝ่ายพันธมิตรชาติอาหรับ ประกอบด้วย ซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ บาห์เรน และอียิปต์ และต่อมาสำนักข่าวอัลญาซีเราะห์ได้เปิดเผยว่า ศาลสูงของอียิปต์ได้ตัดสินยกเกาะ ๒ เกาะ ซึ่งเป็นดินแดนพิพาทระหว่างซาอุดีอาระเบีย-อียิปต์ โดยศาลได้ตัดสินให้ทั้งสองเกาะเป็นอำนาจอธิปไตยของซาอุดีอาระเบียโดยชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้ชาวอียิปต์ในหลายพื้นที่แสดงความไม่พอใจและมองว่าเป็นการต่างตอบแทนที่ซาอุดีอาระเบียเข้ามามีบทบาทนำในการกำจัดแนวคิดขบวนการภราดรภาพมุสลิมชั่วคราวกับรัฐบาลอียิปต์

รัฐบาลของอับดุลฟัตตাহ อัลซีซี แต่ยังมีบรรดาแกนนำอีกหลายคนที่ยังอยู่ในกาตาร์ ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้กลายเป็นอีกหนึ่งเงื่อนงำที่กลุ่มประเทศคว่ำบาตรเรียกร้องกาตาร์ให้ดำเนินการส่งตัวมาดำเนินคดีในประเทศของตน จากเหตุผลดังกล่าวสอดคล้องกับกลุ่มประเทศคว่ำบาตรที่มองแนวคิดขบวนการภราดรภาพมุสลิม (Muslims Brotherhood) เป็นภัยคุกคามในระดับภูมิภาค ในขณะที่มุมมองของกาตาร์ถือว่าขบวนการนี้ได้ผ่านกระบวนการเข้าสู่อำนาจตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งกาตาร์กลับเห็นต่างในเรื่องนี้อย่างสิ้นเชิง ยิ่งกว่านั้นกาตาร์ใช้สื่อระดับโลกอย่างอัลญะซีเราะห์เกาะติดสถานการณ์ในอียิปต์อย่างต่อเนื่อง ตลอดช่วงการรัฐประหารและการปราบปรามผู้เห็นต่างในเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่งผลให้มีผู้ถูกจับกุมและเสียชีวิตจำนวนมาก^{๙๙} รวมถึงการรณรงค์ให้ประชาคมโลกเห็นถึงกระแสการปฏิวัติภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในภูมิภาค อันสะท้อนว่าประชาชนต้องการการเปลี่ยนแปลงในหลายประเทศทั้งตูนิเซีย ซีเรีย อียิปต์ ลิเบีย เยเมน และเป็นสื่อหลักที่เผยแพร่ข่าวของขบวนการรัฐอิสลาม (Islamic State) ที่มีแนวคิดการตั้งรัฐในอิรักและซีเรีย^{๑๐๐} โดยประเด็นเหล่านี้บรรดาประเทศผู้นำหลักในภูมิภาคอ่าวอาหรับมองว่า กาตาร์เป็นต้นเหตุแห่งการจุดชนวนความขัดแย้ง และมีนโยบายต่างประเทศแบบอิสระและแปลกแยกไม่อยู่ในทิศทางเดียวกันกับเพื่อนบ้าน อันสะท้อนได้ว่ากาตาร์มีนโยบายแทรกแซงและขาดการเคารพหลักการปฏิบัติต่อความเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ดีอย่างชัดเจน จนเป็นที่มาในการอ้างความชอบธรรมของซาอุดีอาระเบียและสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ที่ต้องการลดทอนบทบาทกาตาร์ และใช้รูปแบบการประโคมข่าวโจมตีกาตาร์แบบชนิดที่อีกฝ่ายไม่ทันตั้งตัว รวมทั้งการใช้ยุทธวิธีโน้มน้าวพันธมิตรภายนอกให้เห็นพ้องร่วมมือกดดันและโดดเดี่ยวกาตาร์อย่างหนัก สอดคล้องกับสำนวนไทยที่คุ้นหูกันว่า “เชือดไก่ให้ลิงดู” ซึ่งหากได้ผลจนเป็นที่ประจักษ์และส่งผลกระทบให้กาตาร์หลุดออกจากวิถีอำนาจระหว่างกลุ่มอ่าวอาหรับด้วยกันแล้ว ย่อมมีผลสะท้อนไปถึงอีกสองประเทศ คือ คูเวตและรัฐสุลต่าน

^{๙๙} เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๐ ถือเป็นโศกนาฏกรรมในชื่อ “รีบอะห์ อะดาเวียะห์ และอัลนะห์ฎะอะห์” ซึ่งเป็นชื่อจัตุรัสใจกลางกรุงไคโร ที่เหล่าบรรดาผู้สนับสนุนพรรคเสรีภาพและความยุติธรรมมีสายสัมพันธ์กับขบวนการภราดรภาพมุสลิมซึ่งได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๕๕ และได้เสียงข้างมากเป็นพรรครัฐบาลได้ไม่นาน กระทั่งถูกรัฐประหารโดยกองทัพ ซึ่งการชุมนุมครั้งนั้นจบลงด้วยการเข้าปราบปรามของเจ้าหน้าที่รัฐด้วยการใช้มาตรการสลายการชุมนุมอย่างเต็มรูปแบบส่งผลให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก

^{๑๐๐} “อะมาก” เป็นสื่อหลักของขบวนการรัฐอิสลาม (Islamic State) ที่มีการบันทึกเหตุการณ์ในพื้นที่สู้รบและส่งภาพข่าวผ่านสำนักข่าวอัลญะซีเราะห์ของกาตาร์

โอมาน ซึ่งทั้งสองเป็นประเทศเล็ก ๆ ในกลุ่มเดียวกัน ย่อมต้องหันมาปรับเปลี่ยนจุดยืนหรือท่าทีได้อย่างมีนัยสำคัญ แม้ว่าคูเวตจะมีท่าที่เป็นกลางและเสนอเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยเหมือนที่เคยทำสำเร็จมาแล้วในวิกฤติรอบแรก แต่ครั้งนี้ดูเหมือนความพยายามจะไร้ผล เพราะวิกฤติรอบใหม่นี้มีลักษณะพิเศษหลายประการพอสรุปได้ ดังนี้

๑. วิกฤติรอบนี้มีพัฒนาการรวดเร็วมาก และมีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นเอกภาพดำเนินไปในทิศทางเดียวกันจากฝ่ายประเทศคว่ำบาตรที่นำโดยประเทศใหญ่ จนนำไปสู่การยกระดับเกี่ยวกับเงื่อนไขและข้อเรียกร้องใหม่ ๆ เพื่อให้กาตาร์ปฏิบัติตาม ซึ่งดูเหมือนมีความเข้มข้นมากขึ้นกว่าครั้งที่ผ่านมา เพราะที่ผ่านมาไม่มีมาตรการกดดันรุนแรงถึงขนาดปิดเส้นทางเดินทางหรือพรมแดนระหว่างกันแบบครอบคลุมทุกด้าน

๒. วิกฤติรอบนี้ขยายวงกว้างและมีประเทศนอกกลุ่มเข้าร่วมด้วย จนไม่อาจเรียกว่าเป็นวิกฤติเฉพาะภูมิภาคอ่าวอาหรับ เนื่องจากผลพวงของความขัดแย้งได้ขยายวงกว้างไปทั้งภูมิภาคตะวันออกกลางและไปถึงระดับระหว่างประเทศ ทั้งตุรกี อิหร่าน อิสราเอล สหรัฐฯ เยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย จีน เป็นต้น

๓. เงื่อนไขและตัวแสดงเพิ่มขึ้นแต่แนวทางไกล่เกลี่ยยึดรูปแบบเดิม เห็นได้จากท่าทีของประเทศทั้งในกลุ่มและนอกกลุ่มมีทิศทางแตกออกเป็น ๒ ขั้ว ได้แก่ กลุ่มประเทศคว่ำบาตร นำโดยซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ บาห์เรน อียิปต์ รวมทั้งอีกหลายประเทศอาหรับที่เข้าร่วม เพียงแต่มิ่้น้ำหนักแตกต่างกันไป เช่น จอร์แดน มอริตานิเย่ ลิเบีย จิบูตี และหมู่เกาะคอโมโรส และกลุ่มเป็นกลาง ได้แก่ คูเวต รัฐสุลต่านโอมาน ซึ่งคูเวตเสนอตัวเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยเดินสายพูดคุยเจรจาการทูตกับประเทศคู่ขัดแย้งที่ยังคงเป็นรูปแบบเดิม ๆ ที่เคยใช้มาแล้วในการแก้วิกฤติครั้งที่ผ่านมา

๔. ซาอุดีอาระเบียและสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ใช้กฎเหล็กกับพลเมืองที่มีทัศนคติด้านลบคัดค้านแนวนโยบายของรัฐบาลของตน หรือเสนอข้อวิจารณ์เกี่ยวกับแนวทางการตัดสินใจที่รัฐบาลออกมาตราการคว่ำบาตรหรือทุกแนวทางที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ หรือแสดงออกโดยพฤติกรรมสื่อว่ามีความโน้มเอียงอยู่เคียงข้างกาตาร์

๕. องค์การสันนิบาตอาหรับที่ประเทศเหล่านี้เป็นภาคีสมาชิกอยู่ไม่สามารถหาข้อยุติหรือแก้วิกฤติครั้งนี้ได้ โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศระหว่างรัฐกับรัฐ ซึ่งมีความร้าวลึกรุนแรงนับตั้งแต่เหตุการณ์อาหรับสปริงเป็นต้นมา

ทำไมต้องคว่ำบาตรกาตาร์ห้วงเวลานี้

หากพิจารณาในมิติของระยะเวลาพบว่า มีความสัมพันธ์กันกับช่วงเวลาค่อยหลังของการเดินทางเยือนตะวันออกกลางของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ซึ่งผ่านไปได้เพียงไม่ถึง ๒ สัปดาห์ เมื่อเป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่าสหรัฐฯ กำลังหันกลับมาคบพันมิตรเก่าแก่ในภูมิภาคตะวันออกกลางโดยเฉพาะกับอิสราเอลและซาอุดีอาระเบียเป็นหลักใหญ่ ส่วนความสัมพันธ์กับสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ อียิปต์ จอร์แดน บาห์เรน อยู่ในระดับที่น้อยลงมา และประเด็นนี้ถือเป็นการเสริมยุทธศาสตร์พันธมิตรด้านความมั่นคงและการทหารเป็นสำคัญ

การเข้าสู่อำนาจของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ทำให้สหรัฐฯ มีทิศทางปรับเปลี่ยนจากยุคของประธานาธิบดีโอบามาอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากต้องการชูประเด็นการสร้างความเป็นแนวคิดสายกลางในภูมิภาค มุ่งลดทอนอำนาจรวมทั้งกดดันประเทศ และกลุ่มแนวคิดรุนแรงในภูมิภาคที่มีแนวคิดเป็นปรปักษ์ในทางการเมืองกับสหรัฐฯ ทั้งตุรกี อิหร่าน และกลุ่มแนวคิดสุดโต่งอย่างเช่น ขบวนการภราดรภาพมุสลิม ขบวนการฮามาส และฮิสบูลเลาะห์ และเมื่อถึงจุดหนึ่งต้องมีผู้นำหลักขับเคลื่อนเรื่องนี้อย่างจริงจัง ดังนั้น เป้าหมายของการโค่นยักษ์ต้องมียักษ์ที่ใหญ่และทรงพลังกว่าเป็นตัวนำในเรื่องนี้

ดูเหมือนว่าภูมิภาคนี้จะยังคงเผชิญกับวิกฤติต่อไปไม่จบสิ้น หลังยุคการปฏิวัติภาคประชาชนต่อเนื่องมาจนถึงยุควิกฤติคว่ำบาตรกาตาร์ หากมีคำถามว่า ทำไมต้องเป็นช่วงเวลานี้ ทั้งที่นโยบายของกาตาร์ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ยุคของเชคฮามัด บินคาลิฟะห์ อาลซานีย์ ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองรัฐกาตาร์ ซึ่งเป็นบิดาของเชคตะมิม บินฮามัด อาลซานีย์ เจ้าผู้ครองรัฐกาตาร์องค์ปัจจุบัน แต่สถานการณ์ในภูมิภาคอ่าวอาหรับทำไมต้องมาสูงงอมจนมาถึงจุดแตกหัก ซึ่งเรื่องนี้มีนักวิเคราะห์หลายสำนักได้ตีแผ่เบื้องหลังการคว่ำบาตรและพยายามถอดปริศนาว่าการเยือนตะวันออกกลางของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ และเข้าร่วมการประชุมสุดยอดผู้นำอ่าวอาหรับซึ่งจัดขึ้น ณ กรุงริยาด เมืองหลวงซาอุดีอาระเบีย มีส่วนในการตัดสินใจของซาอุดีอาระเบียและพันธมิตรที่ออกมาตรการคว่ำบาตรกาตาร์หรือไม่อย่างไร

คำอธิบายในเรื่องนี้ดูเหมือนมีน้ำหนักเมื่อพิจารณาจากนโยบายช่วงการรณรงค์หาเสียงของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ในสองประเด็น ดังนี้

๑. การมุ่งมั่นเพื่อย้ายสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ จากเมืองหลวงของอิสราเอล มาตั้ง ณ นครเยรูซาเล็ม

๒. สนับสนุนการขยายนิคมชาวยิวและยุติแนวคิดการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างอิสราเอล-ปาเลสไตน์แบบสองรัฐ (Two-State Solution)^{๒๑}

ด้วยเหตุผลสองประการนี้ ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าขบวนการฮามาส (Hamas) ซึ่งเป็นกลุ่มติดอาวุธและมีฐานที่มั่นอยู่ในฉนวนกาซา กลายเป็นขบวนการสำคัญและเป็นอุปสรรคขัดขวางไม่สามารถทำให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้ เนื่องจากนโยบายของสหรัฐฯ ยุคการบริหารประเทศของโดนัลด์ ทรัมป์ ต้องการแก้ปัญหาแบบรัฐเดียว (One-State Solution) โดยปรารถนาให้ดินแดนปาเลสไตน์ทั้งหมดเป็นอำนาจอธิปไตยของอิสราเอล และให้ชาวปาเลสไตน์อพยพออกจากพื้นที่และย้ายถิ่นฐานเพื่อไปตั้งรัฐชั่วคราวในดินแดนที่เรียกว่า แหลมซีนายในอียิปต์ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ประธานาธิบดีอียิปต์อับดุลฟัตตาห์ อัลซีซี เคยนำเสนอเป็นทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างอิสราเอล-ปาเลสไตน์ ซึ่งการแถลงข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นข้อมูลที่เปิดเผยโดยรัฐมนตรีอิสราเอลหลังจากที่ประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ และนายกรัฐมนตรีเบนยามิน เนทันยาฮู เคยหารือร่วมกัน ณ ทำเนียบขาวก่อนหน้านี้

การจำกัดบทบาทของขบวนการฮามาส (Hamas) ไม่ใช่เรื่องง่ายหากไม่กำจัดท่อน้ำเลี้ยง ซึ่งเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางว่ากาตาร์เป็นประเทศที่ให้การสนับสนุนขบวนการฮามาส (Hamas) ในปาเลสไตน์ ดังนั้น เป้าหมายการคว่ำบาตรกาตาร์ คือ การยุติบทบาทของฮามาส (Hamas) ทางอ้อม ในขณะที่การลดบทบาทของขบวนการภราดรภาพมุสลิม (Muslims Brotherhood) ในอียิปต์ ซึ่งกลุ่มประเทศโลกอาหรับสายกลางเห็นว่าขบวนการดังกล่าวเป็นขบวนการก่อการร้ายและกาตาร์ให้การสนับสนุนอยู่เช่นกัน

นอกจากนั้น ประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ได้ส่งสัญญาณให้ประเทศอาหรับสายกลางดำเนินการในเรื่องดังกล่าวนี้แทน เห็นได้จากสิ่งที่เกิดขึ้นในวงสนทนาคราวการมาเยือน

^{๒๑} การแก้ปัญหาสันติภาพระหว่างอิสราเอลและปาเลสไตน์ภายใต้กรอบแนวคิด (Two-State Solution) สองรัฐเพื่อประชาชนของทั้งสองประเทศ ซึ่งกลุ่มนิยมฝ่ายซ้ายมักใช้เป็นปฐมบทในการเจรจาเพื่อเป็นหลักประกันด้านภูมิศาสตร์ของชาวยิวไซออนิสต์ โดยพันธกรณีตามแนวคิดดังกล่าวย่อมทำให้ชาวปาเลสไตน์ต้องยอมรับว่าดินแดนนี้เป็นสิทธิของชาวยิวเช่นกัน เมื่อทั้งสองฝ่ายยอมรับและดำเนินการตามกรอบแนวคิดดังกล่าวย่อมส่งผลให้สันติภาพเกิดขึ้นได้ในอนาคต

ของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ในภูมิภาคตะวันออกกลาง และเรียกร้องประเทศที่ให้การสนับสนุนขบวนการดังกล่าวหยุดพฤติกรรมสนับสนุนแนวคิดรุนแรง เพราะพฤติกรรมนี้ไม่ต่างจากการเป็นผู้ก่อการร้ายเสียเอง ซึ่งขณะนั้นทุกประเทศต่างชี้ไปที่กาตาร์ ดังนั้น ย่อมเข้าใจได้ว่าเพื่อนบ้านต้องจัดการเรื่องนี้เพื่อป้องกันขบวนการฮามาส (Hamas) อย่างไรก็ดี ผลลัพธ์ของการพบปะกันในหมู่ผู้นำทั้งสหรัฐฯ และประเทศอ่าวอาหรับสิ้นสุดลงด้วยการประกาศตั้งศูนย์ปราบปรามแนวคิดรุนแรงสุดโต่งชื่อว่า (Centre for Combatting Extremist Ideology) ในภาษาอาหรับเรียกว่า “เอียะติดาล”^{๒๒} จนประเด็นนี้มีการนำมาขยายต่อในแวดวงสื่อของซาอุดีอาระเบียผ่านการให้สัมภาษณ์ของผู้อำนวยการศูนย์ศึกษานโยบายซาอุดีอาระเบียระบุว่า “ถึงเวลาแล้วที่ตะวันออกกลางต้องปรับเปลี่ยนเสียที และภูมิภาคนี้ต้องยกระดับ และมีบทบาทนำในการสร้างความสมานฉันท์ปรองดอง ยุติความเกลียดชัง และการสร้างแนวคิดรุนแรง เพื่อบีบไม่ให้พวกหัวรุนแรงและกลุ่มที่มีแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่ สุดโต่งมีที่ยืนอีกต่อไป” ยิ่งหากวิเคราะห์กรณีกาตาร์พบว่า ปฏิบัติการตอบสนองของภาคีสมาชิกในกรอบความร่วมมืออ่าวอาหรับต่อการกำหนดนโยบายในเรื่องนี้ อาจสะท้อนมุมมองหรือแนวคิดที่แตกต่างกันบนพื้นฐานผลประโยชน์แห่งรัฐที่ต่างฝ่ายต่างชิงความได้เปรียบระหว่างกัน ดังนั้น ดัชนีชี้วัดที่สำคัญ คือ การแสวงหาแนวร่วมเพื่อลดทอนความเสี่ยงและผลกระทบทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ

กาตาร์กับท่าทีสะท้อนกลับ

ปฏิริยาตอบสนองจากการกดดันรอบด้าน ส่งผลให้กาตาร์สร้างอำนาจการต่อรองเชิงการทูตที่จะเกิดผลทางบวกกับกาตาร์อย่างชัดเจน เช่น กาตาร์เปิดโอกาสให้คูเวตซึ่งเสนอเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยเพื่อให้วิกฤตครั้งนี้สิ้นสุดลงโดยเร็ว และดูเหมือนว่าน้ำหนักการแสดงบทบาทของคูเวตในรอบนี้ได้รับความชื่นชมและการสนับสนุนจากนานาประเทศอย่างกว้างขวาง ซึ่งหากมองในเชิงการทูตถือว่ากาตาร์ประเมินสถานการณ์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและบริหารความเสี่ยงไม่ให้ทั้งซาอุดีอาระเบียและสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์เดินเกมรุกคืบกดดันได้อย่างสะดวก และลดแรงกดดันจากภายนอกได้อย่างดี โดยเฉพาะท่าทีในช่วงแรก

^{๒๒} ภาษาอาหรับแปลว่า “แนวคิดสายกลาง”

ของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ที่เปิดทางให้ชาอูตีอาระเบียและสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์เดินทางคัดค้านกาตาร์อย่างเต็มที่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปหลังเกิดวิกฤติได้ ๓ วัน ท่าทีของสหรัฐฯ ดูผ่อนคลายลง^{๒๓} เหตุเพราะมีการถ่วงดุลอำนาจจากหน่วยงานภายใน หรือหน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทั้งกระทรวงกลาโหมและกระทรวงการต่างประเทศ เหตุเพราะอาจกระทบกับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในทางอ้อมได้ โดยเฉพาะประเด็นความมั่นคงเชิงดุลอำนาจระหว่างประเทศในภูมิภาคกับสหรัฐฯ เนื่องจากสหรัฐฯ มีฐานทัพสำคัญ^{๒๔} ตั้งอยู่ในกาตาร์ด้วยเช่นกัน ซึ่งนักวิเคราะห์^{๒๕} จากสถาบันชั้นนำในสหรัฐฯ มองว่าฐานทัพแห่งนี้มีจุดเด่นเชิงยุทธศาสตร์สำคัญต่อกองทัพสหรัฐฯ เนื่องจากมีความเพียบพร้อมสมบูรณ์ในทุกด้าน ซึ่งไม่สามารถหายุทธศาสตร์เช่นนี้ได้อีกในประเทศอ่าวอาหรับอื่น ๆ ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่รัฐบาลสหรัฐฯ พิจารณาคงนโยบายการตั้งฐานทัพดังกล่าวและให้คงฐานทัพนี้ในกาตาร์ต่อไปเพื่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ และพันธมิตรในระดับภูมิภาค จากกรณีดังกล่าวกาตาร์จึงชิงความได้เปรียบเชิงการเมืองและการทูตโดยสามารถระดมสถานการณ์ให้ผ่านวิกฤติไปได้ระยะหนึ่ง แม้จะเป็นเพียงระยะสั้น หรืออาจทอดยาวไปถึงระยะกลางและระยะยาวย่อมเป็นไปได้ เพราะอย่างน้อยสถานการณ์ที่ดำเนินอยู่มีผลด้านบวกกับกาตาร์อยู่บ้าง ดังนี้

๑. สะท้อนความสัมพันธ์อันแนบแน่นของตริกกีที่ยืนเคียงข้างกาตาร์
๒. หลายประเทศในสหภาพยุโรปหันมาให้ความสนใจต่อวิกฤติรอบนี้ และช่วยลดทอนแรงกดดันมิให้ข้อตกลงผูกพันระหว่างสหรัฐฯ กับกลุ่มประเทศผู้คว่ำบาตรมีผลกระทบต่อกาตาร์มากเกินไป
๓. การโต้แย้งของกาตาร์เกี่ยวกับการอธิบายข้อมูลข้อเท็จจริงหวังให้ประชาคมโลกยอมรับและหันมาให้ความสำคัญและร่วมแสวงหาทางออกเพื่อคลี่คลายวิกฤติรอบนี้^{๒๖}

^{๒๓} วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๐ ประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ต่อยาสยพคู่คุยกับเจ้าผู้ครองรัฐกาตาร์และต่อมาได้มีการประชุมร่วมกันในทำเนียบขาวและการออกแถลงการณ์โดยรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ เรียกร้องให้ประเทศคว่ำบาตรลดระดับการคว่ำบาตรลงเพราะส่งผลกระทบโดยตรงต่อพลเมืองกาตาร์ในช่วงการถือศีลอดเดือนรอมฎอน

^{๒๔} ฐานทัพดุฮัยล์ เป็นฐานทัพอากาศของสหรัฐฯ ตั้งอยู่ห่างจากเมืองหลวงนครโดฮาไม่มาก ใช้ระยะเวลาเดินทางโดยรถยนต์เพียง ๔๕ นาที ฐานทัพแห่งนี้มีกำลังพลสหรัฐฯ ประจำการอยู่ราวหนึ่งหมื่นคน

^{๒๕} นักวิเคราะห์สถานการณ์กิจการอ่าวอาหรับประจำสถาบันเบกเกอร์ มหาวิทยาลัย RICE สหรัฐอเมริกา

^{๒๖} กาตาร์ระบุถึงข้อกล่าวหาของประเทศคว่ำบาตรเป็นเพียงการกล่าวอ้างและไม่มีมูลความจริง โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับบัญชีรายชื่อผู้ก่อการร้ายที่ประเทศผู้คว่ำบาตรจัดทำขึ้นมา เพราะมีบางรายชื่อไม่มีความเชื่อมโยงใด ๆ กับกาตาร์แม้แต่รายหนึ่ง ยิ่งกว่านั้นบัญชีรายชื่อของสื่อหรือองค์กรการกุศลของกาตาร์ที่ปรากฏอยู่ไม่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทขององค์การสหประชาชาติจนได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นที่ประจักษ์

๔. บทบาทคูเวตในฐานะตัวกลางเจรจาไกล่เกลี่ยไม่บรรลุตามเป้า แต่มีผลดีกับกาตาร์อยู่บ้างในมิติของการต่อเวลาเพื่อให้กาตาร์ได้มีโอกาสตั้งตัว

๕. กาตาร์ประสบความสำเร็จเชิงการทูต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะท่าทีของรัฐบาลเยอรมนีที่แสดงออกชัดว่าไม่เห็นด้วยกับการคว่ำบาตรกาตาร์แบบไร้หลักฐาน

๖. กาตาร์ตระหนักรู้และประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอ่าวอาหรับอย่างรอบด้านและประจักษ์ถึงความอ่อนด้อยขององค์การสันนิบาตอาหรับที่ไร้ประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาพิพาทระหว่างประเทศภาคีสมาชิกอาหรับด้วยกัน

๗. กาตาร์มีความชอบธรรมในการใช้ประโยชน์จากสื่อกระแสหลักผ่านสำนักข่าวอัลญะซีเราะห์ ที่มีความทรงอิทธิพลระดับโลกในเชิงการให้ข้อมูลแบบเจาะลึก เพื่อแสวงหาแนวร่วมและความเห็นใจจากประชาคมโลก

ตารางต่อไปนี้เป็นท่าทีระหว่างประเทศต่อกรณีการคว่ำบาตรกาตาร์

ประเทศ	ท่าที	ทัศนคติและข้อเสนอ
เยอรมนี	ไม่เห็นด้วย	มองว่ามีความพยายามจากภายนอกโดยเฉพาะสหรัฐฯ เพื่อโดดเดี่ยวกาตาร์
ตุรกี	ไม่เห็นด้วย	พร้อมสนับสนุนกาตาร์ในฐานะพันธมิตรที่เหนียวแน่น
รัสเซีย	เป็นกลาง	เรียกร้องให้เจรจาและพร้อมสนับสนุนด้านมนุษยธรรมกับพลเมืองกาตาร์
จีน	เป็นกลาง	ให้ทุกฝ่ายยึดแนวทางการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อยุติปัญหา
อังกฤษ	เป็นกลาง	จำกัดปัญหาให้อยู่ภายในกลุ่มความร่วมมืออ่าวอาหรับ
สเปน	เป็นกลาง	เร่งสร้างความเข้าใจระหว่างกัน
อิหร่าน	เป็นกลาง	เน้นเจรจาและยึดหลักการเคารพกันบนพื้นฐานความเป็นเพื่อนบ้านที่ดี พร้อมให้การช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม
อิสราเอล	เป็นกลาง	ใช้โอกาสนี้สับทาบจุดยืนว่า ปัญหาในภูมิภาคตะวันออกกลางไม่ใช่เกิดจากความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ยิวและอาหรับ
คูเวต	เป็นกลาง	เสนอเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ย
รัฐสุลต่านโอมาน	เป็นกลาง	สนับสนุนบทบาทคูเวต
ซูดาน	เป็นกลาง	เสนอเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ย
ตูนิเซีย	เป็นกลาง	ปรารถนาให้คลี่คลายวิกฤติและหาแนวทางยุติข้อพิพาทโดยเร็ว
แอลจีเรีย	เป็นกลาง	เคารพความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันและไม่แทรกแซง

บทสรุป

วิกฤติความสัมพันธ์ในภูมิภาคอ่าวอาหรับระหว่างฝ่ายคว่ำบาตรนำโดยซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และราชอาณาจักรบาห์เรน ร่วมกับประเทศนอกกลุ่มอย่างอียิปต์ เยเมน และลิเบีย ได้ออกประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับกาตาร์ โดยมีการดำเนินการแบบเร่งด่วนไม่ทันตั้งตัว ส่งผลให้เกิดผลกระทบมากมายตามมาในมิติเศรษฐกิจระดับภูมิภาค โดยเฉพาะการออกมาตรึงการปิดพรมแดนระหว่างกันทั้งทางบก ทะเล และอากาศ รวมถึงการผลักดันพลเมืองของกาตาร์ออกนอกประเทศและให้พลเมืองของรัฐผู้คว่ำบาตรเดินทางกลับประเทศของตนภายใน ๔๘ ชั่วโมง

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องซับซ้อนซ่อนเงื่อน และมีความละเอียดอ่อนมาก เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน แม้ว่าจะเผยเค้าลางให้เห็นบ้างก่อนหน้านี้จากเหตุการณ์ที่ทั้ง ๓ ประเทศ มีหนังสือด่วนเรียกทูตของตนกลับประเทศ เพื่อเป็นการประท้วงกาตาร์ในปี ๒๕๕๗ จากการอ้างเหตุผลที่เป็นความเห็นต่างเชิงนโยบายต่างประเทศ กรณีการเกาะติดกระแสอาหรับสปริงของสำนักข่าวอัลญะซีเราะห์ ซึ่งเป็นสื่อที่ทรงอิทธิพลของกาตาร์ รวมถึงเกาะติดการรายงานผลพวงจากการก่อรัฐประหารในอียิปต์ที่ประเทศคว่ำบาตร และกาตาร์มีมุมมองที่ต่างกัน จนกระทั่งท้ายที่สุดวิกฤติครั้งนี้ได้ยุติลงภายใต้การหุ่่มเทและความพยายามของคูเวตในฐานะตัวกลางเพื่อดำเนินการเจรจากับทุกฝ่ายจนสามารถทำให้บรรยากาศและความตึงเครียดผ่อนคลายลงจนความสัมพันธ์ระหว่างกันกลับมาดังเดิม

อย่างไรก็ตาม วิกฤติภูมิภาคอ่าวอาหรับได้หวนกลับมาอีกครั้ง แต่คราวนี้มีความซับซ้อนและหนักหนาสาหัสกว่าเดิม เหมือนหนึ่งคนละม้วน เมื่อเปรียบเทียบกับครั้งก่อนหน้านี้ เพราะมีตัวแปรนำ คือนโยบายของสหรัฐฯ หลังการก้าวขึ้นสู่อำนาจของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ บวกกับความเห็นต่างเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศในระดับภูมิภาค และมีตัวแปรตามคือสงครามสื่อ และวิกฤติรอบนี้มีตัวแสดงหลักนำโดยซาอุดีอาระเบียร่วมกับสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ โดยมีราชอาณาจักรบาห์เรน และอียิปต์ เข้าร่วมในวิกฤตินี้ด้วย นอกจากนี้ บทบาทผู้เล่นปรับเปลี่ยนไปจากเดิม เพราะประมุขและผู้นำของแต่ละประเทศไม่ใช่คนเดียวกันกับเหตุการณ์เมื่อปี ๒๕๕๗ และมาตรการคว่ำบาตรที่ออกมาล้วนรุนแรงกว่าเดิมเป็นเท่าทวีคูณ ส่งผลกระทบทั้งกิจการการบิน พาณิชยนาวี ระบบโลจิสติกส์ การค้าชายแดน ธุรกิจการเงิน การลงทุนระหว่างประเทศ การเคลื่อนย้ายแรงงาน รวมถึงการเข้า-ออกของนักท่องเที่ยว

หวังผลให้เกิดความเสียหายและทำลายระบบเศรษฐกิจมหภาคของกาตาร์อย่างรุนแรงจนไม่สามารถประเมินมูลค่าความเสียหายได้ และดูเหมือนกาตาร์จะแสดงท่าทีต่อเรื่องนี้ชัดเจนและไม่ยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องใด ๆ อาทิ ข้อเรียกร้องให้กาตาร์ปิดสำนักข่าวอัลญะซีเราะห์และสำนักข่าวอื่น ๆ ทั้งในและนอกประเทศที่กาตาร์ให้การสนับสนุนทางการเงิน ให้กาตาร์ยุติการสนับสนุนกลุ่มหรือขบวนการก่อการร้ายในภูมิภาคทุกรูปแบบให้ปรับลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตกับอิหร่าน เป็นต้น

ในขณะที่กาตาร์มีข้อสังเกตชัดเจนว่า การคว่ำบาตรดังกล่าวเป็นการดำเนินการอย่างรีบเร่งโดยไม่มีการแจ้งเตือนประเทศสมาชิกให้ทราบล่วงหน้า และยิ่งกว่านั้นคือไม่มีการทบทวนเพื่อพิจารณาแนวทางขององค์การหนึ่งใดที่มีอำนาจหน้าที่ตามกลไกภายใต้องค์กรการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งตามข้อเท็จจริงมีหลักการเกี่ยวกับการดำเนินการ หรือกระทำการต่อรัฐหนึ่งรัฐใด ต้องอยู่ภายใต้ตัวบทกฎหมายหรือข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสนธิสัญญาหรือความตกลงทั้งระดับระหว่างประเทศ ภูมิภาค และระดับทวิภาคี ซึ่งมาตรการการคว่ำบาตรที่กาตาร์เผชิญมีทั้งการปิดน่านฟ้าห้ามมิให้สายการบินกาตาร์บินผ่าน การแทรกแซงกฎหมายด้านสื่อ การปิดน่านน้ำทางทะเล โดยห้ามมิให้เรือสินค้าสัญชาติกาตาร์แล่นผ่านน่านน้ำเขตประเทศ รวมถึงห้ามเรือของบริษัทร่วมทุนสัญชาติกาตาร์ที่จดทะเบียนและมีที่ตั้งอยู่ในประเทศ ผู้คว่ำบาตรเข้าเทียบท่า เป็นต้น จนส่งผลให้เรือสินค้าเหล่านั้นต้องเดินทางกลับประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดสินค้า และห้ามสินค้าและบริการของทุกบริษัทที่ตั้งอยู่ในประเทศผู้คว่ำบาตรดำเนินการทางธุรกิจการส่งสินค้าทางบกหรือธุรกิจไปรษณีย์ผ่านพรมแดนเพื่อเข้าประเทศกาตาร์

อย่างไรก็ตาม กาตาร์มองว่าข้อกล่าวหาทั้งหมดเพื่ออ้างความชอบธรรมและออกมาตรการคว่ำบาตรเป็นการกล่าวหาแบบลอย ๆ^{๒๔} ซึ่งหากมองวิกฤติความขัดแย้งรอบใหม่นี้ กอปรกับท่าทีที่ชัดเจนของกาตาร์ สามารถวิเคราะห์ได้ ๓ แนวทาง ดังนี้

๑. กาตาร์ยอมถอยและปฏิบัติตามข้อเรียกร้องในระดับที่เคยดำเนินการมาแล้วในคราวการแก้ปัญหาเมื่อปี ๒๕๔๕ เช่น ลดบทบาทของสื่ออัลญะซีเราะห์โดยไม่นำเสนอข่าวที่มีความละเอียดอ่อนส่งผลกระทบต่อประเทศในภูมิภาค โดยอาจเพิ่มเติมประเด็นใหม่ให้ประเทศ

^{๒๔} รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกาตาร์ได้ยืนยันความพร้อมในการเข้าสู่กระบวนการเจรจากับประเทศขัดแย้งในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อยุติปัญหาและปฏิบัติตามข้อเรียกร้องที่เสนอมาก่อนหน้านี้ พร้อมเรียกร้องให้ประเทศคว่ำบาตรมีความจริงจังในการเจรจาโดยนำหลักฐานมายืนยันข้อกล่าวหาให้ชัดเจน มิใช่เพียงการกล่าวอ้างหรือการกล่าวหาแบบลอย ๆ โดยปราศจากข้อเท็จจริงที่ยอมรับได้

ผู้คว่ำบาตรพอใจ เช่น ยุติการสนับสนุนทางการเงินให้กลุ่มฮามาสในปาเลสไตน์ และปรับทำที่ โดยลดการประชาสัมพันธ์สนับสนุนเชิงภาพลักษณ์ของขบวนการภราดรภาพมุสลิม (Muslim Brotherhood) ในอียิปต์

๒. กาดาร์หาช่องทางเพื่อต่อสู้^{๒๔} กับทุกประเทศขัดแย้งและปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ จนสถานการณ์ค่อย ๆ ปรับระดับลงมาเอง โดยอาศัยบทบาทประเทศผู้นำทั้งในภูมิภาคและระหว่างประเทศทำหน้าที่เป็นตัวกลางและประสานรอยร้าว

๓. เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ในกาตาร์ และมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศตามที่ชาอุดีอาระเบียและพันธมิตรในภูมิภาคอ่าวอาหรับร้องขอ

^{๒๔} กาดาร์ยึดแนวทางการต่อสู้โดยยึดรูปแบบการทูตเชิงรุกและแนวร่วมจากประเทศใหญ่ ๆ ทั้งในภูมิภาคและระหว่างประเทศ โดยมีตุรกีสนับสนุน และหาช่องทางร้องเรียนการคว่ำบาตรดังกล่าวต่อองค์กรระหว่างประเทศหรือองค์กรยุติธรรมระหว่างประเทศ รวมทั้งบทบาทการใช้สื่อของประเทศเพื่อชี้แจงความชอบธรรมและหวังผลหักล้างข้อกล่าวหาที่ประเทศผู้คว่ำบาตรยึดเป็นเงื่อนไขให้กาตาร์ปฏิบัติตามก่อนเข้าสู่กระบวนการเจรจา

บรรณานุกรม

Al-Jazeera Center for Studies. *The Gulf: An unprecedented crisis and major repercussions.*

สืบค้นเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๐๑๗, จาก <http://studies.aljazeera.net/ar/positionestimate/2017/06/170607130616938.html>

Arab Center for Research and Policy Studies. *The Qatar Crisis: Causes, and Reflections.*

สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๐๑๗, จาก <https://www.ultrasawt.com>

Azmi Bishara. *Qatar Crisis Causes Analysis.* สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๐๑๗, จาก <http://www.nrttv.com/AR/Detail.aspx?Jimare=49183>

Fadil Al- Assad. *Three Arabs cut ties with Qatar.* สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๐๑๗, จาก <https://arabic.sputniknews.com/analysis/201706051024411926->

IDRAK for Study and Consultations. *The Crisis Severing Relation with Qatar.* สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๐๑๗, จาก <http://idraksy.net/wpcontent/uploads/2017/06/%D8%AA%D9%82%D8%AF%>

Philip Gordon, Amos Yadlin, Ari Heistein. *The Qatar Crisis: Causes, Implications, Risks, and the Need for Compromise.* สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๐๑๗, จาก <http://www.inss.org.il/publication/qatar-crisis-causes-implications-risks-need-compromise/>

Raghida Derqam. *Serious repercussions will follow from the obstinacy of Doha.*

สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๐๑๗, จาก <http://www.alhayat.com/Opinion/Raghida-Dergham/22284245/%D8%>

Saeed al- Hajj. *Turkey and Qatar on Policy and military perspective.* สืบค้นเมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๐๑๗, จาก <http://www.raialyoum.com/?p=689451>